

Film Analizi: Cezayir Savaşı

Film Analizi: Cezayir Savaşı [*]

Erol BURAL

Giriş

Özgin ismi "La Battaglia di Algeri" olan Cezayir Savaşı filmi, 1965 yılında İtalyan yönetmen Gillo Pontecorvo tarafından çekilmiş ve 1966 yılında gösterime girmiştir. İtalya ve Cezayir ortaklığında çekilen filmin senaristi Franco Solinas. Film ilk olarak Cannes Film Festivali'nde gösterilmiştir.

Filmde özetle; Fransızca adı Front de Libération Nationale (FLN) olan Ulusal Kurtuluş Cephesi örgütünün, Cezayir bağımsızlık savaşı sürecinde düzenlediği terör eylemleri ve Fransız Ordusunu FLN ile mücadelede aktığı tedbirler sahnelenmektedir.

Film; FLN ile mücadele eden Fransız Ordusunun işkencesine maruz kalan ve örgüt liderlerinden birinin saklandığı mekânı göstermeye razı olan bir kişinin görüntüleriyle başlıyor. Film, Fransız askerlerinin FLN liderlerini aramak üzere Cezayir'in dar sokaklarında düzenlediği arama-tarama faaliyetleri sahneleniyor.

Terörizmin nedenleri açısından filmin analizi

Fransız Ordusunun FLN liderlerinin yerlerini öğrenmek amacıyla yürüttükleri istihbarat faaliyetlerini çoğunlukla insan istihbaratına dayandırdıkları anlaşılıyor. Hücre tipi yapılanmaya sahip FLN'nin yöneticilerini bulabilmek için yakalanan örgüt üyelerinin sorgulandıkları, sorgulamaların ise çoğunlukla işkence gibi insanlık dışı yöntemlerle devam ettiği film karelerine yansıyor. FLN'den kaynaklanan terör eylemlerini ve işyanı bastırmak üzere aşırı uygulamalar yapan Fransız askerlerinin hem yakalanan kişileri daha da radikalleştirdiklerini hem de işkence türü sorgulamaları öğrenen Cezayirli örgüte yaklaşmalarını sağladıklarını söylemek mümkündür.

Filmde dikkat çekici bir diğer husus, FLN tarafından Cezayir halkına yönelik hazırlanan radyo anonsları ve bildirilerinin içeriği. Bildirilerde FLN; "temel amaçlarının İslami kurallara uygun, temel insan haklarına saygılı, din ve ırk ayrımı yapmadan, bağımsız bir Cezayir inşa etmek olduğu; Fransız Koloni Hükümetinin Cezayirlileri yoksullaştırdığı, kız ve erkeklerin aşağılandığı, halkın itibarını kaybettiği, Cezayir halkının değerlerini korumak için uyuturucu ve alkol satışı ile fuhuşun yasaklandığı, kurallara uymayanların cezalandırılacağı" ifade edilmektedir. FLN tarafından hazırlanan bildirilerin içeriği terörizmin sebepleri kapsamında değerlendirildiğinde, Cezayir halkına uygulanan sert kolluk tedbirlerinin toplumu aşağıladığı ve halk arasında yoksulluğun yaygın olduğu, Koloni yönetiminin uygulamaları nedeniyle halkın yozlaştırıldığı ve değerlerini kaybetmekte olduğu anlaşılabilir.

FLN bildirilerinden yola çıkarak halkın temel değerlerini yitirmesinin terörizme neden olabileceği, bununla birlikte halkın giderek fakirleşmesinin bu nedene yardımcı olduğu, ayrıca kitle iletişim araçlarından radyoyu kullanan FLN'in bu vasıta ile halkın desteğini kazanmaya çalıştığı ve Fransız Koloni yönetimine karşı halkın radikalleşmesini sağladığı, örgütün propagandasını radyo ile yürüttüğü anlaşılabilir.

FLN bildirilerinden anlaşılan bir diğer husus ise; örgütün ayaklanmaya giden yolda kolektif bir kimlik yaratmak amacıyla dini değerleri ön plana çıkardığıdır. Bu maksatla İslami kurallara uygun hareket eden bağımsız bir devlet kurulacağını duyuran FLN'in, halk desteğini sağlanması amacıyla dini birleştirici unsur olarak kullanıldığı görülmektedir.

Terörizmin nedenleri kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer husus, film karelerine yansıdığı şekilde Cezayir şehrinde iki farklı hayatın devam ettiğine ilişkin. Bu karelerde "Avrupalılar Şehri" olarak resmedilen yerleşim yerinin modern görünümü, geniş ve temiz sokakları, sokaklarda gezen Avrupalıların şık kıyafetleri, otomobiller, işyerleri ve mağazalar dikkat çekmektedir. Diğer yandan Avrupalılar şehrinin hemen yanı başında yer alan, Cezayirli Arapların yaşadığı "Kasbah" mahallesinin; dar sokakları, çarpık yapıları, harabeye dönmüş evleri, kirlilik sokakları göze çarpmaktadır.

Şehirde gözlemlenen iki farklı alandaki farklı hayat tarzları değerlendirildiğinde; şehrin ikiye bölündüğü, Fransız Koloni yönetiminin Cezayir halkının yaşadığı yerleşim yatırım yapmadığı, yoksul Cezayirlilerle refah içerisinde yaşayan Avrupalıların arasındaki ayrımcılık makası açıldıkça örgüt tarafından istismar edilebilecek konuların çoğaldığı ve terörizmin nedenlerinin oluştuğu anlaşılabilir.

Crenshaw'a (1981) göre de terörizmin doğrudan nedenleri arasında değerlendirilebilecek ilk koşul, bir toplum içerisinde yer alan alt grupların, örneğin ayrımcılığa maruz kalan etnik grupların, somut şikayetlerinin / rahatsızlıklarının var olmasıdır. Crenshaw genel olarak; "bu şikayetleri gidermek, diğer gruplarla eşit haklara sahip olabilmek üzere sosyal hareketlerin geliştiğini ifade eder. Bu hareketlerin genellikle haklarını elde etmek amacıyla terörizme başvurduklarını, koloniyel dönemde milliyetçi hareketlerin terörizme dönüştüğünü" vurgulayan Crenshaw, tam da bu noktada Cezayir Savaşı filmine konu olan terör olaylarının, ayrımcılığa uğrayan alt grupların rahatsızlıklarını açığa vurmaya yönelik olarak terörizme başvurduğunu ifade eder.

Benzer şekilde Demir (2017:107) "yoksulluğun hayal kırıklığına, hayal kırıklığının saldırganlığa yol açabileceği gibi bir bağlantı kurulmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Beklentilerin ve bu beklentilerin tatmin edilmesinin gerçek olmasının da önemli olmadığını, birey ve grupların koşulları eşitsizlik olarak algılamalarının saldırganlığın ortaya çıkması için yeterli olduğunu" ifade eden Demir, sadece gözle görülmüş rahatsızlıkların değil rahatsızlık olarak algılanan hususların da şiddete yol açabileceğini belirtir.

Schmid (2005) ise, toplumlarda yaşanan huzursuzluk ve rahatsızlıkların şiddete dönüşebileceğini belirtir. Schmid'e göre "toplumda uzun süre devam eden adaletsizliklerin giderilemediği ve bu durumun yıllarca devam etmesine izin verildiğinde, umutsuz insanların ölmek ve öldürmek isteyenlerinden şüphe duyulmamalıdır". Bu ifadelerle Schmid, toplumsal rahatsızlıkların ve hayal

kırıklıklarının, Cezayir örneğinde olduğu gibi terörizme neden olabileceği ve şiddete dönüşebileceğinden bahsetmektedir.

Cezayir şehir merkezinde silahlı ve bombalı eylemlerin artmasıyla, şehirde asayişin sağlanması amacıyla güvenlik tedbirlerinin de eş zamanlı olarak arttığı film sahnelerinde görülür. Bu kapsamda Koloni yönetiminin; Kasbah mahallesini çepeçevre kuşatarak kapattığı, sokak giriş çıkışlarının dikenli tellerle örüldüğü, polis kontrol noktaları kurulduğu göze çarpmaktadır. Askerlerin kontrollerin sıklaştırdığı, giriş çıkışlarda kimlik kontrolü yaptığı, kontrol noktalarında halka şiddet uyguladığı da görülmektedir. Erkek polislerin kadınları aramak istediği, halkın uzun kuyruklarda bekletildiği, silah yaralanmalarında kullanılan ilaç ve malzemelerin satışının kısıtlandığı, ateşli silah yaralanmaları kapsamında hastaneye gidenlerin rapor edilmesi gibi sert kolluk tedbirleri aldığı izlenmektedir.

Şiddetin önlenmesi amacıyla güvenlik güçlerinin; eylemlerin şiddeti ve yoğunluğuna paralel olarak kolluk tedbirlerini artırması, halkı rahatsız edecek önlemleri yaygın ve uzun süreli şekilde devam ettirmesi terörizmi ortaya çıkaran temel nedenler olarak sıralanabilir. Alınan kolluk tedbirlerinin örgüt tarafından istismar edildiği, ölçü almasıyla radikalleşmenin arttığı, örgütlere katılımın bu tedbirler nedeniyle daha da yükseldiği görülmektedir.

Ayrıca filmde görüldüğü üzere; güvenliğin tesisi amacıyla alınan kolluk tedbirleri, Fransız 10'uncu Hava İndirme Tümeninin Cezayir'e gelmesiyle farklı bir boyuta evrilmektedir. Cezayir'de polislerin aldığı tedbirleri daha da artıran ve sertleştiren askeri birliğin, FLN yöneticilerinin bulunabilmesi için istihbarata daha fazla ağırlık verme kararı aldığı, bilgi elde etmek için sorgulama ve işkenceyi de meşru gördüklerine film karelerinde rastlanılmaktadır.

FLN'nin uluslararası dikkatleri Cezayir'e çekmek amacıyla halkı bir haftalık greve çağırması, güvenlik güçlerinin grevi engellemek için artan oranda sert tedbirler alması Cezayir'de terörizme neden olan diğer hususlardır. Greve katılanların yakalanmaya çalışılması, ev baskınlarının yapılması, işyeri ve dükkanların zorla açılmaya çalışılması halkta şiddete karşılık şiddet anlayışını pekiştirmiştir. Grevi bırakmayanlara ceza verilmesi, grevcilere işkence yapılmasına ilişkin görüntüler, güvenlik güçlerince sert tedbirler alınması ve orantısız güç kullanımının terörizme neden olan başlıca hususlar arasında sayılabileceğini göstermektedir.

Baharççek (2000), "konuyu ilgili makalesinde "devlet teröre karşı çok sert tedbirler alabilir ve bu tedbirlerden, belki ilimli teröre destek vermeyen kişi ve gruplar da olumsuz yönde etkilenebilir" demektedir. "Bu tür tedbirler eğer insanlıkta bağdaşmayan şiddet unsurları ihtiva ediyorlarsa halk üzerinde istenmeyen sonuçların doğmasına neden olacaktır" diyen Baharççek terörizmin önlenmesi kapsamında devlet tarafından alınan sert tedbirlerin terörizmle mücadelede olumsuz etkileri olabileceğini ifade etmiştir.

Radikalleşme açısından filmin analizi

Filmin radikalleşme ile ilgili en çarpıcı sahnesi, sonrasında örgütün yöneticilerinden birisi haline gelecek olan "Ali la Pointe" kod adlı Ali Ömer'in sokakta iskambil oyunu oynatırken polis tarafından yakalanması ve cezaevinde geçirdiği bir günü tasvir eden görüntülerdir. Polisin kovalaması sırasında Avrupalı bir erkeğin kendisini yere düşürmesine sinirlenen Ali'nin, polis gelmeden önce bu şahsı darp etmesi, Ali'nin Cezayir'de yaşayan Avrupalılara duyduğu öfkeyi resmetmesi ve bu öfkenin radikalleşmeye evrildiğini göstermesi açısından önemli görülmektedir.

Bu noktada; McCauley ve Moskalkenko'nun (2008), "bireylerin; kitle iletişim araçları, söylentiler veya diğer bireyler tarafından aktarılan kişisel ve grupsal şikayetler-rahatsızlıklar nedeniyle radikalleştiklerini" ortaya koyduklarını belirtmek yerinde olacaktır. Filme geri dönülecek olursa, FLN üyesi Ali'nin de benzer şekilde öncelikle kişisel, ardından üyesi haline geldiği grup ve örgütün dile getirdiği, toplumdaki rahatsızlık yaratan hususlar nedeniyle radikalleştiklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Filmde, yakalanmasının ardından özgeçmişine ilişkin bilgiler sıralanan karelerde Ali'nin, okuma yazma bilmediği, işsiz olduğu, işlemede kaldığı, iki kez hapis cezası aldığı görülmektedir. Moghaddam (2005) tarafından kaleme alınan ve radikalleşmeden terörizme doğru yükselen sürecin anlatıldığı "Terörizmin Merdiveni" isimli makalede de belirtildiği üzere, bireylerin neden ve nasıl radikalleştiklerini anlamak amacıyla öncelikle bu kişilerin hayal kırıklıklarını, adaletsizlik algılarını ve utanç duygularını anlamak gerekmektedir. Bu tespitten yola çıkarak FLN üyesi Ali'nin kimsesiz olduğu, zor şartlarda hayatını sürdürdüğü, hayat şartları nedeniyle hayal kırıklıklara yaşadığı, kendisine adaletsiz davranıldığı algısına kapıldığı, bu nedenle radikalleşerek terörizm merdiveni basamaklarını çıkmaya hazır olduğu söylenebilir.

Yer yataklarının serildiği, kötü cezaevi şartlarını görüntüleyen müteakip sahnede Ali, bir Cezayirlinin göytenin ile idamını izlemekte, diğer mahkûmlar "Allahu Ekber" ve "Yaşasın Cezayir" şeklinde bağırarak bağırıyorlar. Bu sahnelerden; Ali'nin ailesinin olmadığı, işsiz olduğu, küçük yaştan itibaren işlemede ve cezaevlerinde girip çıktığı anlaşılmaktadır, Ali'nin radikalleşme evresinin tamamlanmasında cezaevi şartlarının ve cezaevlerinde karşılaştığı olayların rol oynadığını söylemek mümkündür.

Radikalleşme ile ilgili bir diğer husus, Cezayir şehrinde yaşayan Avrupalıların da radikalleştiğine yönelik resmedilen sahnelerdir. Bunlardan birincisi Ali'nin polis tarafından yakalanmasının ardından etrafını çeviren kalabalığın; "Kasbah'a geri dön", "yakalayın saçanı", "sıçanı öldürün" şeklindeki söylemleri ve nefret dolu bakışlarında yer bulmaktadır. Avrupalıların radikalleşmesi kapsamında ikinci sahne ise, şehirde düzenlenen bir terör eyleminin ardından, sokak satıcısına yönelik hakaret içeren ve bu kişiyi eylemin sorumlusu olarak gösteren söylemlerdir. Konuya ilişkin üçüncü sahne ise hipodromda düzenlenen bombalı saldırının ardından satıcı bir çocuğun Avrupalılarca dövülmesi, linç edilmek istenilmesi, çocuğa "kara suratlı" şeklinde hitap edilmesidir. Dolayısıyla film çerçevesinde sadece FLN üyelerinin radikalleşmeleri değil, aynı şehirde yaşayan Avrupalıların da radikalleşmelerinin söz konusu olduğu görülmektedir.

Cezayir halkında radikalleşmeyi tetikleyen en önemli hususlardan bir diğerinin de Müslüman Arap halkın ötekileştirilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Film içeriğinde farklı özelliklere sahip halklar arasında ayrımcılık yapıldığına ilişkin olarak gözlemlenen en basit olay; kontrol noktalarında kolluk personelinin, Avrupalılara kimlik sormadan ve Avrupalıların üzerini dahi aramadan geçmelerini sağlamaları, Avrupalı insanlara oldukça nazik davranışları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu gözleme dayanarak, sömürge düzeni boyunca Fransız Koloni Hükümetinin "bizler" ve "onlar" şeklinde ayrımcı politikalar yürüttüğü, Arapların ötekileştirildiği, bu ayrımcılığın da radikalleşmeye ve ardından terörizme neden olduğu söylenebilir.

Sonuç ve değerlendirme

"Cezayir Savaşı" filminden çıkarılabilecek ders niteliğindeki en iyi sonuç, terörizmle mücadele kapsamında hâkim otorite tarafından alınan-almamak tedbirlerinin özgürlük dengesi içerisinde, makul seviyelerde tutulması gerektiğidir. Güvenlik tedbirleri sertleştiği sürece terör örgütlerinin eylemlerinin şiddet ve sayısını arttırabileceği, güvenlik güçlerini daha da sert tedbirler almaya zorlayabileceği, sert tedbirlerin radikalleşmeyi arttırabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Alınan sert güvenlik tedbirleri sonucu terör örgütü faaliyetlerinin göreceli olarak azalması, örgüt liderlerinin etkisiz hale getirilmesi, hatta bir süreliğine terör eylemi ile karşılaşılması dahi mümkün olabilmektedir. Ancak eylemlerin görünürlüğüne kaybetmesinin, lider kadroların dağıtılmış olmasının terör örgütünün ve ideolojisinin ortadan kalktığı anlamına gelmediği, filmin son bölümünde görüldüğü üzere terör eylemlerinin en aza indiği dönemden yaklaşık iki yıl sonra yoğun eylemlerin yeniden görülebildiği anlaşılmaktadır.

Bu nedenle sert kolluk yöntemleriyle terörizmin sonlandırılmayacağı, bu yöntemlerin sadece terör örgütü faaliyetlerini bastırabileceği, asıl mücadelenin terörü ortaya çıkaran nedenlerin ortaya konularak belirlenen nedenlerin tedavisi ile yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Baharççek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi "Fırat University Journal of Social Science" Cilt: 10 Sayı:1, Sayfa:18. Erişim tarihi: 11 Kasım 2019, <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt10/sayil/011-028.pdf>

Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. Comparative Politics, Vol. 13, No. 4. 383.

Demir, C.K. (2017). Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrımcılık Terörizm: ETA, PIRA, PKK. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

McCauley, C ve Moskalkenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, Terrorism and Political Violence, 20:3. 417. doi:10.1080/09546550802073367.

Moghaddam, F.M. (2005). The Staircase to Terrorism. American Psychologist, Vol. 60, No. 2. 162. doi: 10.1037/0003-066X.60.2.161.

Schmid A. P. (2005). Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators, and a Model. Democracy and Security, 1:2. 130. doi: 10.1080/17419160500321139

[*] Anf için: Bural, E. (2020). Cezayir Savaşı Filmi: Radikalleşme ve Terörizmin Sebepleri Kapsamında Bir Analiz. xx. XX.2020 tarihinde <https://www.teram.org/Icerik/cezayir-savasi-filmi-radikallesme-ve-terorizmin-sebepleri-kapsaminda-bir-analiz-53> adresinden erişildi.

